

УДК 379.85

DOI 10.32461/2226-3209.2.2025.338907

Цитування:

Шевченко Н. О. Культурна спадщина як каталізатор відновлення локальної ідентичності та соціальної адаптації в повоєнний період. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2025. № 2. С. 75–80.

Шевченко Наталія Олександрівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри артменеджменту
та інформаційних технологій
Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв
<https://orcid.org/0000-0003-0645-8648>
nataliya-ametist@ukr.net

Shevchenko N. (2025). Cultural Heritage as a Catalyst for Renovation of Local Identity and Social Adaptation in Post-War Period. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 2, 75–80 [in Ukrainian].

КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ЯК КАТАЛІЗАТОР ВІДНОВЛЕННЯ ЛОКАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Метою роботи є розгляд та обґрунтування пріоритетних напрямів розвитку туристичної діяльності, спрямованої на інтеграцію культурної спадщини в туристичні маршрути, що дозволить створювати нові формати соціокультурної співпраці громад. **Методологію дослідження** склали принципи комплексу загальнонаукових методів і підходів, зокрема соціокультурного і полісистемного аналізу, які поєднують в собі метод культурного моделювання, систематизації матеріалів і логічного узагальнення, порівняльний метод і метод контент-аналізу. **Наукова новизна** дослідження полягає у висвітленні перспективних стратегій використання культурної спадщини у сталому розвитку туристичної сфери, що дозволять модернізувати існуючу в регіонах та окремих громадах соціокультурну інфраструктуру для забезпечення відновлення локальної ідентичності та соціальної адаптації українців у післявоєнний період. **Висновки.** Синергетичні взаємозв'язки культурної спадщини та туризму позитивно впливають на економіку регіонів, збільшуючи туристичні потоки, середню тривалість перебування туристів та туристичні доходи. Процес забезпечення сталого розвитку туризму у повоєнний період передбачає не лише забезпечення широкого доступу до культурних ресурсів, а й активізацію сучасних культурних практик та відновлення культурних зв'язків між громадами через доєднання до сертифікованих європейських культурних маршрутів; спільну розбудову культурного середовища української ідентичності на основі національної спадщини; повоєнну реінтеграції жителів постраждалих територій завдяки проектам соціальної адаптації.

Ключові слова: культурна спадщина, європейські культурні маршрути, соціальна адаптація, стратегії розвитку у повоєнний період.

Shevchenko Nataliia, Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor, Department of Art Management and Ivent-Technologies, National Academy of Culture and Arts Management

Cultural Heritage as a Catalyst for Renovation of Local Identity and Social Adaptation in Post-War Period

The purpose of the work is to consider and substantiate priority areas for the development of tourism activities aimed at integrating cultural heritage into tourist routes, which will allow creating new formats of socio-cultural cooperation between communities. **The research methodology** was formed by the principles of a complex of general scientific methods and approaches, in particular socio-cultural and polysystemic analysis, which combine the method of cultural modelling, systematisation of materials and logical generalisation, the comparative method, and the method of content analysis. **The scientific novelty** of the research lies in highlighting promising strategies for using cultural heritage in the sustainable development of the tourism sector, which will allow modernising the socio-cultural infrastructure existing in regions and individual communities to ensure the restoration of local identity and social adaptation of Ukrainians in the post-war period. **Conclusions.** Synergistic relationships between cultural heritage and tourism have a positive impact on the economy of regions, increasing tourist flows, average length of stay of tourists and tourism revenues. The process of ensuring sustainable development of tourism in the post-war period involves not only ensuring wide access to cultural resources, but also activating modern cultural practices and restoring cultural ties between communities through joining certified European cultural routes; joint development of the cultural environment of Ukrainian identity based on national heritage; post-war reintegration of residents of affected territories through social adaptation projects.

Keywords: cultural heritage, European cultural routes, social adaptation, development strategies in the post-war period.

Актуальність теми дослідження. Важливою складовою відновлення конкурентоспроможності українського туристичного продукту на світовому ринку, є забезпечення сталого розвитку туристичної галузі й розробки нових підходів до популяризації культурної спадщини в глобальному інформаційному просторі та створення комплексної маркетингової системи, яка забезпечить ефективну взаємодію всіх елементів просування туристичних послуг у вітчизняному культурному середовищі. Сучасним механізмом реалізації стратегій є створення передумов для швидкого відновлення туристичної діяльності на засадах збереження та розвитку соціокультурної співпраці громад через виявлення нових елементів культурної спадщини та їх популяризації у туристичних маршрутах. Продуктування нових форматів соціальної адаптації та реінтеграції за допомогою національних культурних цінностей є чинником формування сталих громад і локальних спільнот, політики історичної пам'яті та розбудови культурно-символічного простору української ідентичності у повоєнний період.

Аналіз досліджень і публікацій. Наукові розвідки вітчизняних та зарубіжних дослідників присвячені перспективним напрямкам використання культурної спадщини та особливостям планування туристичної діяльності на основі передових цифрових технологій й адаптаційних стратегій, що передбачають: модернізацію туристичної інфраструктури і створення сприятливого законодавчого середовища для розвитку туристичного бізнесу, зокрема шляхом удосконалення нормативно-правової бази та підготовки кваліфікованих кадрів [7]; впровадження комплексної державної програми, спрямованої на адаптацію туристичної сфери до повоєнних економічних викликів та удосконалення роботи інституцій соціокультурної сфери й дигіталізацію культурного надбання країни [2, 4]; формування конкурентоспроможного туристичного продукту, який ґрунтується на культурній спадщині і відповідає сучасним вимогам соціальної інтеграції у європейський культурний простір [3, 6], через проекти і програми ідентифікації нематеріальної спадщини кожної громади та розбудови мережі туристичних й культурних дестинацій і маршрутів [1, 5]. Дослідженням впливу розвитку тематичних туристичних маршрутів на регіональний туристичний ринок, зокрема

завдяки приєднанню до європейських культурних маршрутів, присвячені роботи зарубіжних науковців [10, 11], які пропонують модель планування та дизайну культурного маршруту відповідно до індивідуальних інтересів, таким чином допомагаючи персоналізувати досвід подорожі та визначити найбільш підходящі маршрути [13] та перспективи відродження сільських громад, які зберігають багату культурну спадщину, через розвиток туристичних маршрутів [16]. Попри це, відчувається брак наукових публікацій з тематики соціальної адаптації за допомогою розбудови тематичних туристичних маршрутів.

Виклад основного матеріалу. Відновлення туристичної індустрії України потребує системного підходу, який включає: диверсифікацію туристичних продуктів з акцентом на культурно-історичну спадщину та природні ресурси; модернізацію туристичної інфраструктури, включаючи транспортну доступність та готельний фонд; розвиток людського капіталу та підвищення кваліфікації працівників туристичної галузі; активну маркетингову кампанію для просування України як туристичної дестинації на світовому ринку; залучення інвестицій та створення сприятливого бізнес-клімату [4, 67].

При цьому важливо враховувати досвід країн, які успішно відновили свою туристичну індустрію після збройних конфліктів. Зокрема, ефективним інструментом є створення інтегрованої системи просування туристичних продуктів, яка дозволить оптимізувати маркетингові комунікації та досягти синергетичного ефекту в умовах посилення глобальної конкуренції та викликів протистояння російській агресії. Стратегія адаптації регіональних туристично-рекреаційних систем також має передбачати постійний моніторинг ринкових трендів, технологічних інновацій та екологічних викликів, а також розробку та впровадження інноваційних послуг, що дозволяють забезпечити довгострокову стійкість та конкурентоспроможність туристичної галузі в країні в цілому та окремих регіонах [6].

На шляху успішної реалізації поставлених цілей важливо досягти максимальної інтеграції громадянського суспільства, бізнесу та державних інституцій у процес вирішення актуальних проблем туристично-рекреаційної галузі, при цьому забезпечуючи збереження природного та культурного потенціалу країни, відновлення людського потенціалу, адаптацію туристичної

сфери до нових економічних умов, дотримання принципів інклюзивного розвитку та задоволення потреб вітчизняних та іноземних туристів в автентичному досвіді [7, 121].

Швидкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій в епоху цифрової трансформації суспільства призвів до експоненціального зростання обсягів цифрової інформації. Переведення в цифровий формат традиційних джерел інформації, таких як рукописи, архівні документи та бібліотечні фонди, ще більше посилює цю тенденцію. З огляду на це, виникає гостра необхідність розробки ефективних стратегій збереження культурної спадщини та покращення доступу до неї, про що знаходимо підтвердження в численних документах міжнародних організацій [15]. Активізація процесів цифрової трансформації, що супроводжується безперервним накопиченням цифрових даних в усіх сферах людської діяльності, викликає підвищений інтерес до проблем збереження інформації. Оцифрування культурної спадщини, як невід'ємна частина цього процесу, ставить перед науковим співтовариством завдання розробки нових методів і технологій для забезпечення довготривалої цілісності цифрових копій культурної спадщини. Особливої актуальності це набуло після повномасштабного вторгнення російського агресора в нашу країну.

Щоб подолати виклики діджиталізації культурної спадщини в Україні, Т. Горбул пропонує розробити комплекс заходів, що включають стандартизацію процесів оцифрування, забезпечення широкого доступу до цифрових ресурсів, захист інтелектуальної власності та створення ефективних систем управління даними [2, 189]. Тобто доцільно розробити стратегію використання цифрових технологій, платформ та інструментів для того щоб експонати музеїв, архівні документи, бібліотечні ресурси стали доступними для всіх охочих в онлайн-режимі познайомитись з досягнення цифрової спадщини [8, 53].

Технологічний прогрес останніх років породив сучасні та універсальні продукти, які кидають виклик звичайним парадигмам туризму. У цьому інноваційному та конкурентному середовищі дуже важливо, щоб культурний та креативний види туризму розвивався в тандемі з цими поточними змінами [10, 2401]. Тож можна значно розширити доступ до об'єктів культурної спадщини, а інформацію про ці об'єкти можна ефективніше поширювати через цифрові платформи.

Віртуальна реальність стала потужним інструментом для популяризації культурної спадщини України, отримання культурної інформації, та документування фактів про події війни. Ключову роль у збереженні та розвитку української культури в умовах російської агресії відіграє Український культурний фонд. Завдяки фінансовій підтримці фонду, культурні заклади, митці та громадські організації мають можливість продовжувати свою діяльність, адаптуватися до нових умов та зберігати культурну спадщину для майбутніх поколінь. Особливу увагу фонд приділяє оцифруванню культурних об'єктів, що дозволяє захистити їх від знищення та забезпечити доступ до них для широкого кола людей, проектам, які спрямовані на збереження культурної спадщини в умовах війни та на зміцнення культурної ідентичності українців. Грантові програми «Культура. Регіони», охоплюють широкий спектр культурних ініціатив: від проектів збереження нематеріальної культурної спадщини до розвитку культурного туризму та створення нових культурних продуктів [9].

З огляду на чільне місце культурної спадщини в стратегіях протидії російській агресії щодо встановлення історичної і культурної правди, структура Національного переліку (103 елементи на 2024 рік) демонструє величезний потенціал для укріплення української ідентичності, сталого розвитку нашої держави та повоєнного відновлення темпів зростання культурних й креативних індустрій [5]. Традиційні ремесла (49 елементів), звичаї, обряди, святкування (41 елемент) та гастрономічна спадщина, фестивалі й культурні простори (27 елементів), можуть стати основою для створення унікальних туристичних продуктів та сприяти економічному розвитку регіонів. Кожна із областей має свої особливості у переліку елементів НКС, які представлені на «Інтерактивній карті елементів НКС України» і це допомагає краще визначитися із пріоритетними напрямками розвитку туризму.

Культурна спадщина, яка популяризується через мережу туристичних маршрутів, є основою сталого розвитку культурного туризму, переконаний П. Берест. Для успішної інтеграції української туристичної галузі в європейські програми розвитку культурних маршрутів необхідно найближчим часом провести фундаментальні культурологічні дослідження національного надбання; організувати комплекс заходів з

охорони та популяризації об'єктів культурної спадщини; створити сучасні туристичні дестинації та розробити ефективні туристичні маршрути з ефективною системою організації туристичних потоків [1, 71]. Примітно, що навіть під час повномасштабного вторгнення в нашої країні продовжуються процеси створення культурних маршрутів.

Приєднання країн до європейських культурних маршрутів, відкриває нові перспективи для раніше невідомих туристичних місць й залучення іноземних мандрівників та засвідчує значний потенціал історичних міст і селищ для розвитку таких різновидів туризму, як релігійний, пізнавальний, освітній, рекреаційний, гастрономічний та ін [11]. Включення сільських дестинацій у мережу європейських культурних маршрутів дозволяє не лише зберегти унікальну культурну спадщину, але й сприяти економічному розвитку сільських територій, популяризувати локальну культуру та традиції на міжнародному рівні [16].

Оскільки культурна спадщина привертає увагу міжнародної спільноти через концепцію культурних маршрутів, зростає попит на стратегії міського планування, які є одночасно гнучкими та перспективними. Перехід від традиційних підходів до планування на основі передових цифрових систем, особливо тих, що керуються штучним інтелектом, знаменує значну трансформацію в цій галузі [13, 3426]. Пропонуються різноманітні моделі планування та дизайну культурного маршруту, які допомагають створювати конкретні маршрути відповідно до індивідуальних інтересів, таким чином персоналізується досвід подорожі та визначаються найбільш підходящі маршрути в окремих регіонах і громадах.

Зокрема, історичні міста і селища пропонують туристам унікальний і обмежений простір, всередині якого спадщина і культурні продукти перебувають у безпосередній близькості один від одного, що створює можливість кластеризувати ключову спадщину та культурні пам'ятки. Міста вже давно використовують свою матеріальну спадщину (парки та сади, пішохідні зони, двори, алеї, історичні центри) поряд із нематеріальним надбанням (творчість, історії, звичаї), щоб полегшити створення місць як для жителів міста, так і для туристів [14, 282]. Однак кластеризація ключових пам'яток в тому самому географічному просторі з часом створили потенційну небезпеку надмірного відвідування та заторів у деяких частинах міста [12].

У міських громадах та регіонах, що зазнали руйнувань, матеріальна культурна спадщина може також слугувати каталізатором відновлення нематеріальної культурної сфери. Забезпечення доступу до культурної спадщини та участь у її збереженні можуть допомогти людям відновити почуття приналежності до спільноти, самоповагу та сприяти їхній соціальній адаптації в повоєнний період, тому заходи зі збереження, відновлення та популяризації культурної спадщини повинні стати невід'ємною частиною Національного плану відновлення України для досягнення цілей сталого розвитку до 2030 року [3, 36].

Наукова новизна дослідження полягає у висвітленні перспективних стратегій використання культурної спадщини у сталому розвитку туристичної сфери, що дозволять модернізувати існуючу в регіонах та окремих громадах соціокультурну інфраструктуру для забезпечення відновлення локальної ідентичності та соціальної адаптації українців у післявоєнний період.

Висновки. Синергетичні взаємозв'язки культурної спадщини та туризму позитивно впливають на економіку регіонів, збільшуючи туристичні потоки, середню тривалість перебування туристів та туристичні доходи. Процес забезпечення сталого розвитку туризму у повоєнний період передбачає не лише забезпечення широкого доступу до культурних ресурсів, а й активізацію сучасних культурних практик та відновлення культурних зв'язків між громадами через доєднання до сертифікованих європейських культурних маршрутів; спільну розбудову культурного середовища української ідентичності на основі національної спадщини; повоєнну реінтеграції жителів постраждалих територій завдяки проектам соціальної адаптації.

Активізація процесів цифрової трансформації суспільства, створила умови для реалізації проектів, спрямованих на популяризацію об'єктів культурної спадщини й можливості їх використовувати в туристичній діяльності. Для України визначальним чинником швидкого переходу до цифрових форматів збереження історичної пам'яті став початок повномасштабного вторгнення, а завдяки Національному переліку НКС місцеві громади отримали стратегію розбудови культурного простору української ідентичності.

Ключовим фактором формування ефективної національної туристичної політики на засадах відродження української ідентичності є детальна

розробка механізмів регіонального розвитку, стратегій історичних міст і селищ. У питаннях збереження і популяризації культурної спадщини та створення туристичних кластерів й мережі туристичних маршрутів, об'єднання зусиль органів державної влади, місцевого самоврядування, громадських організацій та бізнесу є необхідною умовою успішної реалізації політики, що забезпечить стале зростання національної економіки загалом.

Література

1. Берест П. М. Розвиток туристичних дестинацій в контексті участі України в програмі європейських культурних маршрутів. *Культура і сучасність*. 2021. № 2. С. 68–73.
2. Горбул Т. О. Діджиталізація культурної спадщини в контексті соціокультурних трансформацій ХХІ століття: дис. ... доктора філософії. 034. Культурологія. Київ, 2024. 259 с.
3. Культурна спадщина та національна безпека : аналіт. доп. / [В. Потапенко, Ю. Тищенко, Ю. Каплан та ін.]; за ред. В. Потапенка. Київ : НІСД, 2023. 58 с. DOI: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2023.08>.
4. Миронов Ю. Б. Шляхи післявоєнного відновлення індустрії туризму в Україні. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2023. № 71. С. 64–68.
5. Національний перелік елементів нематеріальної культурної спадщини України. URL: <https://mcip.gov.ua/wpcontent/uploads/2024/02/nacjonalnyj-perelik-elementiv-nks-1.pdf> (дата звернення: 17.01.2025).
6. Нодь О. Л. Формування стратегічних орієнтирів збалансованого регіонального розвитку галузі туризму та курортно-рекреаційної сфери: дис. ... канд. економ. наук: 08.00.05. Одеса, 2022. 205 с.
7. Павліха Н. В., Цимбалюк І. О., Савчук А. Ю. Сталій розвиток туризму та рекреації: сучасні виклики й перспективи для України : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 211 с.
8. Тур О. М., Шабуніна В. В., Саранча В. І. Дигіталізація архівних фондів, музейних та бібліотечних колекцій як чинник збереження національної культурної спадщини України. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 3. С. 49–56.
9. Український культурний фонд. URL: <https://ucf.in.ua> (дата звернення 17.01.2025).
10. Lin X. (2024). Cultural routes as cultural tourism products for heritage conservation and regional development: A systematic review. *Heritage*, 7(5): 2399–2425. DOI: <https://doi.org/10.3390/heritage7050114>.
11. Martens D. (2022). The experience of common European heritage: A critical discourse analysis of tourism practices at cultural routes of the Council of Europe. *Journal of European Landscapes*,

- 3(3): 45–59. DOI: <https://doi.org/10.5117/jel.2022.3.82504>.
12. Pasquinelli C., & Trunfio M. (2020). Overtouristified cities: An online news media narrative analysis. *Journal of Sustainable Tourism*, 28(11), 1805–1824. DOI: <https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1760871>.
13. Serap Çağla Öztürk, Esin Özlem Aktuğlu Aktan (2024) A Cultural Route Recommendation Based on Optimization Techniques in Urban Spaces September 2024 *International Journal of Sustainable Development and Planning* 19(9):3417–3430 DOI: 10.18280/ijstdp.190912.
14. Stephen W. Boyd. Cultural and Heritage Tourism in Contemporary Cities from: Routledge Handbook of Tourism Cities Routledge. (2020). C. 281–292. 30.08.2024. URL: <https://www.routledgehandbooks.com/doi/10.4324/9780429244605-18>.
15. UNESCO. World Heritage List. URL: <http://whc.unesco.org/en/list/> (viewed on January 20, 2025).
16. Zhou Z., Zheng X. (2022). A cultural route perspective on rural revitalization of traditional villages: A case study from Chishui, China. *Sustainability*, 14(4): 2468. DOI: <https://doi.org/10.3390/su14042468>.

References

1. Berest, P. M. (2021). Development of Tourist Destinations in the Context of Ukraine's Participation in the Programme of European Cultural Routes. *Kultura i suchasnist*, 2, 68–73 [in Ukrainian].
2. Horbul, T. O. (2024). Digitalisation of Cultural Heritage in the Context of Socio-Cultural Transformations of the 21st Century. PhD Thesis. Kyiv [in Ukrainian].
3. Cultural Heritage and National Security: Analytical Report. (2023). Retrieved from: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-09/ad_kult_spad_nac_bezp_0609_2023.pdf [in Ukrainian].
4. Myronov, Yu.B. (2023). Ways of Post-War Restoration of the Tourism Industry in Ukraine. *Visnyk Lvivskoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, 71, 64–68 [in Ukrainian].
5. National List of Elements of Intangible Cultural Heritage of Ukraine. (2025). Retrieved from: <https://mcip.gov.ua/wpcontent/uploads/2024/02/nacjonalnyj-perelik-elementiv-nks-1.pdf> [in Ukrainian].
6. Nod, O.L. (2022). Formation of Strategic Guidelines for Balanced Regional Development of Tourism and Resort and Recreation Sphere. Candidate of Science's Thesis. Odesa [in Ukrainian].
7. Pavlikha, N. V., Tsymbaliuk, I.O., & Savchuk, A.Yu. (2022). Sustainable Development of Tourism and Recreation: Modern Challenges and Prospects for Ukraine. *Lutsk* [in Ukrainian].
8. Tur, O. M., Shabunina, V. V., & Sarancha, V. I. (2023). Digitisation of Archival Funds, Museum and Library Collections as a Factor in Preserving the National Cultural Heritage of Ukraine.

Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia, 3, 49–56 [in Ukrainian].

9. Ukrainian Cultural Fund. (2025). Retrieved from <https://ucf.in.ua> [in Ukrainian].

10. Lin, X. (2024). Cultural Routes as Cultural Tourism Products for Heritage Conservation and Regional Development: Systematic Review. *Heritage*, 7(5), 2399–2425. <https://doi.org/10.3390/heritage7050114> [in English].

11. Martens, D. (2022). The Experience of Common European Heritage: A Critical Discourse Analysis of Tourism Practices at Cultural Routes of the Council of Europe. *Journal of European Landscapes*, 3(3), 45–59. <https://doi.org/10.5117/jel.2022.3.82504> [in English].

12. Pasquinelli, C., & Trunfio, M. (2020). Overtouristified Cities: An Online News Media Narrative Analysis. *Journal of Sustainable Tourism*, 28(11), 1805–1824. <https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1760871> [in English].

13. Serap Çağla Öztürk, Esin Özlem Aktuğlu Aktan. (2024). A Cultural Route Recommendation Based on Optimization Techniques in Urban Spaces.

International Journal of Sustainable Development and Planning, 19(9), 3417–3430. DOI:10.18280/ijdp.190912 [in English].

14. Stephen, W. Boyd. (2020). *Cultural and Heritage Tourism in Contemporary Cities from: Routledge Handbook of Tourism Cities* Routledge, 281–292. Retrieved from <https://www.routledgehandbooks.com/doi/10.4324/9780429244605-18> [in English].

15. UNESCO. (2025). World Heritage List. Retrieved from <http://whc.unesco.org/en/list/> [in English].

16. Zhou, Z., & Zheng, X. (2022). A Cultural Route Perspective on Rural Revitalization of Traditional Villages: A Case Study from Chishui, China. *Sustainability*, 14(4), 2468. <https://doi.org/10.3390/su14042468> [in English].

Стаття надійшла до редакції 15.05.2025
Отримано після доопрацювання 16.06.2025
Прийнято до друку 24.06.2025